

Foto's: Zorgboerderij Erve Knippert, Haaksbergen

Het effect van zorgboerderijen op mensen met dementie

Met ouderen de boer op!

Over de positieve effecten van dagbehandeling op zorgboerderijen deden al wel de nodige ervaringsverhalen de ronde, maar echt uitgezocht was het verschil met reguliere dagverzorging nog niet. Simone de Bruin deed uitvoerig onderzoek en presenteert hier haar bevindingen.

door Simone de Bruin

Het is 9.30 uur 's ochtends. Taxi's hebben diverse ouderen met dementie bij de zorgboerderij gebracht. Eén deelnemer aan de groep van die dag woont dichtbij en is met de fiets gekomen. Na koffie met gebak – de zorgboerin is jarig vandaag – worden de taken verdeeld: vier van de aanwezige mannen gaan met een vrijwilliger koeien, geiten, kippen en konijnen voeren; een vijfde gaat samen met de boer de stal aanvegen. De dames van de groep beginnen met de zorgboerin aan de bereiding van de warme maaltijd.

Boerderijen en ouderen met dementie: het lijkt geen voor de hand liggende combinatie. Toch komen er steeds meer boerderijen, 'zorgboerderijen' genaamd, waar ouderen met dementie hun dag kunnen doorbrengen. In Nederland zijn op dit moment ruim duizend zorgboerderijen; ongeveer vijftien procent daarvan biedt dagverzorging aan ouderen met dementie. Verlenen van zorg op een boerderij is overigens geen typisch Nederlands verschijnsel. Ook in andere Europese landen, zoals Noorwegen, Italië, Oostenrijk, Slovenië, Zwitserland en België, alsmede in de Verenigde Staten groeit

het aantal boerderijen dat naast een agrarische functie een zorgfunctie krijgt. Met de toename van het aantal zorgboerderijen ontstond er ook meer behoefte aan wetenschappelijk kennis over de gezondheidseffecten en de eventuele meerwaarde van deze nieuwe zorgvorm ten opzichte van reguliere instellingen. Want er deden al wel positieve verhalen over de effecten van zorgboerderijen de ronde, maar wetenschappelijk onderbouwd waren die nog niet. Zo zouden zorgboerderijen onder andere het emotionele, fysieke, en sociale welbevinden bevorderen, gedragsproblemen verminderen, de eetlust verbeteren en het gevoel van eigenwaarde versterken. In 2005 startten Wageningen Universiteit, Universiteit Maastricht en Universiteit Utrecht een gezamenlijk vergelijkend onderzoek. Onderzocht werd hoe de effecten van dagverzorging op zorgboerderijen zich verhielden tot die van reguliere dagverzorging.

Vijf aspecten

Wat waren eigenlijk precies de verschillen in het dagprogramma op de zorgboerderijen en dat op de reguliere dagverzorging? Dat was de eerste vraag die aan de orde kwam. Om hier inzicht in te krijgen werden ouderen met dementie in beide zorgvormen een aantal dagen geobserveerd terwijl zij deelnamen aan dagverzorging. Vervolgens werd gekeken naar het effect van beide soorten dagverzorging op vijf aspecten van de gezondheid van ouderen met dementie:

1. voedselconsumptie;
2. cognitief functioneren;
3. emotioneel welbevinden;
4. gedrag;
5. functionele status.

Hoeveel aten en dronken bezoekers van de dagverzorging? De benodigde gegevens voor de beantwoording van deze vraag werden verzameld door observatie van dertig ouderen met dementie van zorgboerderijen en 23 van reguliere instellingen voor dagverzorging. Voor de vier andere vragen werden 47 ouderen met dementie en hun mantelzorgers van zorgboerderijen en 41 van reguliere dagverzorging geïnterviewd. Er vond drie keer een interview met hen plaats: bij aanvang van het onderzoek, na zes en na twaalf maanden. Tijdens de interviews werden de mantelzorgers ook bevraagd over het effect dat de dagverzorging had op hun emotionele belasting. De ouderen met dementie die het dagprogramma op een zorgboerderij volgden, waren overwegend getrouwde mannen; zij waren gemiddeld jonger dan de bezoekers van de reguliere dagverzorging (overwegend vrouwen die weduwe waren). De bezoekers van de zorgboerderijen hadden dan ook als mantelzorger meestal hun partner, bij de deelnemers aan de reguliere dagverzorging vervulden vooral (schoon) zoons of (schoon)dochters die taak.

Meer afwisseling

Meneer Andriesen lijdt aan de ziekte van Alzheimer. Hij is timmerman van beroep geweest en tuinierde graag. Thuis komt hij niet meer tot activiteiten. Ook de bezigheden buitenshuis verdwijnen langzaam. Het biljarten bij de plaatselijke vereniging lukt niet meer, daarom wil hij er niet meer naartoe. En hij wil ook niet naar de dagopvang in het zorgcentrum van het dorp.

Als meneer Andriesen langskomt voor een kennismakingsgesprek op de zorgboerderij, zegt hij wel graag te willen werken. Op de boerderij is hij erg actief en zit nooit stil. Hij assisteert bij allerlei klussen: muurtjes metselen, koeien en kalveren voeren, vogelkooitjes maken. Elke dag neemt hij zijn gereedschapskist mee naar zijn 'werk'. Ook bestudeert hij iedere dag alle koeien en als hij denkt dat er iets niet goed is,

geeft hij dat door aan de boer.

Hoewel meneer Andriesen cognitief erg achteruitgaat, blijft hij meehelpen. Ook het biljart dat in de stal staat, gebruikt hij regelmatig. Hij probeert een andere deelnemer van de dagopvang die nooit eerder gebiljart heeft, het spel te leren. Het feit dat hij niet gecorrigeerd wordt en zijn gang kan gaan, doet hem zichtbaar goed.

Uit het onderzoek kwam naar voren dat de ouderen met dementie die deelnamen aan dagverzorging op een zorgboerderij actiever waren dan de deelnemers aan de reguliere dagverzorging. De ouderen op de zorgboerderij deden mee aan activiteiten als dieren kijken en/of voeren, de stal aanvegen, tuinieren, wandelen, huishoudelijke klusjes en spelletjes. Op de reguliere dagverzorging waren de ouderen minder actief, omdat er minder activiteiten georganiseerd werden of voorhanden waren.

Breed spectrum

Meneer Berenschot heeft vasculaire dementie. Hij vindt het heel erg om geheugenproblemen te hebben en probeert dit steeds te verbloemen. Thuis zit hij de hele dag in zijn stoel en uit hij zijn onmacht in onvriendelijk gedrag tegenover zijn gezinsleden. Vier dagen per week komt hij naar de zorgboerderij. Hier is hij vriendelijk en behulpzaam tegen iedereen en doet hij fluitend zijn 'werk'.

Op de boerderij hoeft hij zich niet te bewijzen en voelt hij zich nuttig. De structuur en de begeleiding helpen hem om allerlei klusjes te doen. Het liefst doet meneer Berenschot klussen voor de boer, zoals het repareren van gereedschap. Ook de andere ouderen van de dagverzorging weten hem te vinden als er iets kapot is.

Op de zorgboerderijen werd een ander soort activiteiten aangeboden dan op de reguliere dagverzorging. De activiteiten op de zorgboerderijen bestreken een breed spectrum: normale huiselijke activiteiten (bijvoorbeeld eten koken, tafeldekken), bezigheden gerelateerd aan de boerderij of het buitenleven zoals tuinieren, het erf aanvegen en hokken schoonmaken en ten slotte recreatieve activiteiten. In reguliere instellingen

>

De ouderen met dementie die het dagprogramma op een zorgboerderij volgden, waren overwegend getrouwde mannen

kwam het aanbod vooral neer op recreatie zoals knutselen, spelletjes en groeps gesprekken. Op de zorgboerderijen leken de ouderen meer keuzevrijheid te hebben en namen zij vaker individueel of in kleine groepjes deel aan activiteiten; in de reguliere instellingen voor dagverzorging werden overwegend bezigheden georganiseerd voor de hele groep.

Mevrouw Cornoelje is een dementerende dame van 75 jaar. Thuis is ze erg actief en haar partner kan de situatie niet meer aan. Mevrouw Cornoelje wil echter nergens heen, omdat ze vindt dat er met haar niets aan de hand is. Bovendien woont ze op een boerderij in het buitengebied en heeft ze thuis dus voldoende werk te doen. Op de zorgboerderij wordt gedaan alsof ze vrijwilligerswerk komt doen en dit accepteert ze uiteindelijk. Mevrouw Cornoelje komt vier dagen per week en helpt onder begeleiding met koken, poetsen en overalls herstellen; ook gaat ze graag mee wandelen. Verder ontfermt ze zich over de werknemers van de boerderij en voorziet hen regelmatig van koffie. Ze zegt dan ook 'het maar druk te hebben hier', maar geniet zichtbaar.

Uit het onderzoek bleek verder dat ouderen met dementie op zorgboerderijen vaker buiten kwamen dan in reguliere instellingen voor dagverzorging. Op de zorgboerderijen werden diverse buitenactiviteiten georganiseerd (bijvoorbeeld dieren voeren, wandelen, naar de koeien in de wei kijken). Daarnaast waren er sowieso nog verschillende mogelijkheden om buiten te vertoeven (tuin, erf, boomgaard). Dergelijke faciliteiten waren in reguliere instellingen voor dagverzorging meestal niet aanwezig, waardoor de ouderen veelal weinig buiten kwamen.

Lichaamsbeweging en voeding

De activiteiten op de zorgboerderijen vergden meer fysieke inspanning. Zowel mannen als vrouwen waren er bijna een kwart van de dag in beweging om te wandelen, dieren te voeren, de tafel te dekken, te tuinieren, te koken of een hok te timmeren. Op de reguliere dagverzorging waren mannen en vrouwen zo'n tien tot vijftien procent van de tijd in beweging. De zorgboerderijen scoorden in het onderzoek ook beter op het punt van de voeding. De ouderen met dementie die deelnamen aan dagverzorging op een zorgboerderij kregen significant meer energie, koolhydraten en vocht binnen dan de bezoekers van de reguliere dagverzorging. Dit is een belangrijke bevinding, omdat ouderen met dementie een verhoogd risico hebben op ondervoeding of ongewenst gewichtsverlies. Waaraan deze verschillen precies toegeschreven kunnen worden, is op dit moment niet helemaal duidelijk. Het hogere activiteitsniveau kan een verklaring vormen, maar niet het volledige verschil verklaren. Ook andere factoren, zoals de huiselijke setting tijdens de maaltijd en de betrokkenheid van de ouderen bij de bereiding daarvan, hebben mogelijk een rol

Op de reguliere dagverzorging waren de bezoekers minder actief dan op de zorgboerderijen, omdat er minder activiteiten georganiseerd werden of voorhanden waren

gespeeld. Op de zorgboerderij helpen de ouderen bij het uit de tuin halen van groenten en fruit en met het schoonmaken en snijden ervan. Daarnaast assisteren zij bij het tafeldekken. Tijdens de maaltijd staan de pannen meestal op tafel en kunnen de ouderen zelf opscheppen. In reguliere instellingen daarentegen wordt meestal niet samen gekookt, maar wordt de maaltijd in een centrale keuken bereid en per persoon in afgemeten porties op een dienblad opgediend.

Het onderzoek bracht geen verschillen aan het licht op het punt van cognitief functioneren, emotioneel welbevinden, gedragsproblemen en functionele status. Deze vier aspecten van de gezondheid bleven in beide groepen ouderen min of meer stabiel. Deze bevindingen bevestigden dus niet de veronderstelling dat zorgboerderijen ook hier een meerwaarde hebben ten opzichte van reguliere instellingen voor dagverzorging. Ook de kwaliteit van leven, de ervaren zorglast en de gevoelens van competentie van de mantelzorgers bleven gedurende het jaar dat het onderzoek duurde, min of meer stabiel in beide zorgvormen.

Vooraf mannen

Met name mannen blijken de dagverzorging op zorgboerderijen te bezoeken. Deze vorm spreekt hen (en hun partners) meer aan dan de reguliere variant. Bijna tweederde van de ouderen en de mantelzorgers die hadden gekozen voor dagverzorging op zorgboerderijen, gaf aan dat de institutionele omgeving en de activiteiten op de reguliere dagverzorging hen niet aanspreken. Dagverzorging op een zorgboerderij beschouwden zij als nuttiger en betekenisvoller. Mantelzorgers zeiden vaak dat zij hun partner niet naar de dagverzorging hadden laten gaan als er geen zorgboerderij zou zijn geweest.

Deze bevindingen laten zien dat dagverzorging op zorgboerderijen een waardevolle aanvulling is op het bestaande aanbod voor thuiswonende ouderen met dementie en hun mantelzorgers. Uiteraard zal het niet iedereen aanspreken om de dag op een boerderij door te brengen, maar gezien de verwachte toename van het aantal mensen met dementie is uitbreiding van het zorgaanbod sowieso een belangrijke ontwikkeling. Het onderzoek heeft ook nieuwe vragen opgeworpen. Zo is het bijvoorbeeld nog niet bekend hoeveel dagen dagverzorging per week het meest effectief is voor ouderen met dementie en hun mantelzorgers en voor wie welke vorm van dagverzorging het meest geschikt is. Ook is nog niet duidelijk welke effecten beide vormen van dagverzorging hebben op de tevredenheid van mantelzorgers. Vanuit het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) worden momenteel mogelijkheden verkend om dit verder te onderzoeken.

Met dank aan Sylvia Albers van Zorgboerderij De Horst, Mill, voor de illustratieve casusbeschrijvingen.

Simone de Bruin promoveerde in december 2009 aan Wageningen Universiteit op het beschreven onderzoek. Sinds september 2009 is zij werkzaam als onderzoeker bij het Centrum voor Preventie en Zorgonderzoek aan het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) te Bilthoven. Meer informatie over het onderzoek: simone.de.bruin@rivm.nl.

Over zorgboerderijen: www.landbouw-zorg.nl of www.zorgboeren.nl.

Nieuws van de Vereniging voor Psychogeriatric

Projectvoorstel 'De Kracht van het Persoonlijke'

Aandacht voor de (persoonlijke) relatie tussen zorgverlener en persoon met dementie

Het bestuur van de VPG heeft een projectvoorstel geformuleerd om handen en voeten te geven aan het thema 'De Kracht van het Persoonlijke'. Op deze VPG-pagina meer aandacht voor dit plan.

door Paul Geelen

Met dit projectplan wil de VPG persoonlijke betrokkenheid van zorgverleners en de daarin vervatte professionaliteit meer in het licht zetten. Door specifiek aandacht te besteden aan de persoon van de zorgverlener kan deze zijn persoonlijke betrokkenheid (professioneel) inzetten en worden mensen met dementie en hun mantelzorgers volledig gehoord. De VPG wil professionals in de psychogeriatric op deze wijze bewust maken van wat de kern is van kwaliteit van zorg: professioneel handelen vanuit werkelijke aandacht voor de persoon van de cliënt, vanuit persoonlijke betrokkenheid. Daarnaast wil de vereniging het gesprek hierover tussen medewerkers op verschillende niveaus, binnen en tussen zorginstellingen, aanzwengelen en mensen met elkaar in contact brengen. Tenslotte nodigt de Vereniging voor Psychogeriatric professionals in de psychogeriatric uit het besprokene om te zetten in verbeteringen op de werkvloer.

De VPG sluit hierbij aan bij haar leden, van oudsher professionals in de psychogeriatric, die:

- aansluiting zoeken bij elke individuele cliënt en diens omgeving;
- hun relatie met de cliënt verder willen verdiepen en ontwikkelen;
- zorg en dienstverlening afstemmen binnen een multidisciplinair team;
- hun functioneren samen met anderen onderzoeken en willen leren van elkaars ervaringen;
- op de hoogte willen blijven van de ontwikkelingen en aansprekende voorbeelden binnen hun vak en in de werkwijze.

Hoe gaan we het doen?

Met een aantal organisaties uit ons netwerk gaan wij een drietal try-outs organiseren. Op deze dag nodigen we professionals uit hun drijfveren en ervaringen uit te wisselen. We vestigen aandacht op de kracht van het persoonlijke in de praktijk en zoeken samen de meest geschikte werkvormen. Na elke bijeenkomst evalueren we de gang van zaken en passen we het programma desgewenst aan.

Reageer!

Reacties op de VPG-pagina en op de inhoud van DENKBEELD kunt u rechtstreeks kwijt op onze website: www.devpg.nl of via de e-mail: secretariaat@devpg.nl.

Ook verzorgen we een rapportage voor de organisatie met aanbevelingen hoe hiermee verder te gaan. Na de try-out bij drie instellingen en de evaluatie daarvan benaderen we onze instellingsleden met de vraag of zij interesse hebben om een dergelijke dag door de VPG te laten organiseren. In elk van deze instellingen zoeken wij enkele ambassadeurs die zowel binnen hun instelling als in het kader van de VPG actief meedenken om 'De Kracht van het Persoonlijke' vorm te geven. Zij vormen een netwerk. De VPG streeft ernaar netwerkbijeenkomsten te houden, die worden gekoppeld aan een scholingsprogramma voor de ambassadeurs.

Ten behoeve van het project zal de VPG een speciale website opzetten. Op deze site wordt het doel van het project uiteengezet en kunnen drijfveren, ervaringen en tips van professionals worden gedeeld. Ook de rapportages van de bijeenkomsten met professionals in de instellingen zullen op de site te lezen zijn. Verder wil de VPG in gesprek gaan met andere organisaties en initiatieven die de zorg voor mensen met dementie willen verbeteren, zoals onderzoeksinstituten, cliënten- en beroepsorganisaties (Vilans, Sting, lectoraat Psychogeriatric, Alzheimer Nederland, enzovoort). Kunnen we elkaar steunen en gezamenlijk optrekken? En hoe dan? Kunnen andere organisaties helpen bij het opzetten van een ondersteuningsprogramma voor de ambassadeurs?

Ten slotte stelt de VPG zich voor een landelijk congres te organiseren, liefst met een aantal van de genoemde samenwerkingspartners, dat in het teken staat van 'De Kracht van het Persoonlijke'. Doel hiervan is om het verdere gesprek over dit thema te bevorderen. Mensen moeten energie krijgen van deze bijeenkomst, zoals bij de vroegere VPG-congressen. Ervaringen en tips uit de verschillende instellingen zullen worden gebundeld in een boekje dat wordt verspreid onder professionals en organisaties.

Wordt u enthousiast van het plan? Of bent u er nieuwsgierig naar? Wilt u een bijdrage leveren of zou u in uw instelling een themadag willen organiseren? Lees dan de uitgebreide versie van het projectplan op www.devpg.nl en neem via de website contact met ons op. U kunt ons ook volgen via twitter: <http://twitter.com/devpgnl>.

Paul Geelen is specialist ouderengeneeskunde en voorzitter van de VPG.

Congres Professioneel werken in de ouderenzorg:
SUCCESVOLLE METHODIEKEN UIT DE PRAKTIJK
14 OKTOBER www.bsl.nl/congresouderenzorg